

LA INFANTA CARLOTA JOAQUIMA I EL DIPUTAT DE VILANOVA

ALBERT VIRELLA I BLODA

Aquest treball pretén donar una visió sintètica de la política hispana i de les circumstàncies personals de la infanta Carlota Joaquina a les darreries del s. XVIII. Les dificultats dinàstiques, provocades per l'arrest de la família reial per Napoleó, i la discussió d'aquest tema en les Corts de Cadis propiciaren la relació entre la infanta i Francesc Papiol. El matrimoni d'aquesta amb el futur rei de Portugal no la va aïllar de la política espanyola, sinó que des dels dominis portuguesos intentà influir en els esdeveniments del seu país en considerar-se la dipositària dels drets dinàstics. El suport de Francesc Papiol a les intencions de la infanta, per bé que no van reeixir, permet copsar millor la política del diputat vilanoví en aquells decisius moments.

LA INFANTA CARLOTA JOAQUIMA I EL DIPUTAT PER VILANOVA

LA INFANTA CARLOTA JOAQUIMA

El que seria successor del rei Carles III nasqué l'any 1748 a Nàpols, i fins a la defunció del seu pare, l'any 1788, no fou possible la seva reial coronació. L'any 1765 es casà amb Lluïsa-Maria Teresa de Borbó-Parma i el 25 d'abril de 1775 nasqué la seva primera filla, Carlota Joaquina de Borbó. Passats uns anys, el 1785 es concertà el matrimoni de Carlota Joaquina amb el futur rei de Portugal, Joan VI, nat el 1767. Mentrestant, l'any 1784, a l'Escorial naixia l'infant Ferran, futur hereu de la corona espanyola. Aquesta, però, també era cobejada per molts pretendents de la cort francesa i, molt especialment, per la família Bonaparte, per a la qual, després d'haver-se gairebé apoderat del bo i millor que tenia Europa, no cal dir que la conquesta de la península Ibèrica era una presa ben cobejable. Engrescaren el rei Carles i el seu valedor Godoy per trossejar el territori portuguès i fer-ne un bon repartiment entre espanyols i gavatxos.

El 18 d'octubre de 1807, sota el comandament del general Andoche Junot, traspassaren la frontera hispanoportuguesa del riu Bidasoa. A peu, la infanteria, per aspres viaranys, el 20 de novembre entrà a Castelo Branco, per refer-se de la gran caminada. Alarmada la família reial portuguesa per l'apropament dels exèrcits de Bonaparte, decidí deixar Lisboa i altres llocs i ordenà que fos aparellada la seva

Moneda d'or de D. Joan, príncep regent de Portugal, casat el 25 d'abril de 1785 amb Carlota Joaquina de Borbó.

armada a tota pressa, de manera que el 27 de novembre començà l'embarcament cap al Brasil, amb tota la família reial i molta gent cortesana, servents i un gran embalum d'estris variats. L'arribada al Brasil d'aquella extravagant flota tingué lloc el 22 de desembre. No hi mancava la princesa Carlota Joaquina, ni tampoc el regent príncep Joan, el qual, per raó d'intrigues palatines, deixà la seva esposa, la qual s'instal·là a Rio en un palau separat del que estatjava el seu marit i entrà en un període d'intromissió en els afers de la política que, per sempre, fins a l'hora de la mort, mai més no abandonaria.

Les trifulgues entre Carles IV, el príncep Ferran i Godoy, príncep de la Pau, no passaven en va a la perspicàcia de Carlota, i val a dir que més aviat es decantava a favor del seu pare, el rei Carles IV, que del seu germà Ferran, com així es veié arran de les claudicacions de Baiona el 30 d'abril de 1808.

De fet, aviat s'interessà per intervenir en afers del seu país d'origen, dels seus familiars i dels seus addictes partidaris. El 19 d'agost de 1808, es dirigia al municipi de la ciutat de l'Havana en els següents termes:

[...] considerándome suficientemente autorizada y obligada á ejercer las veces de mi augusto padre y real familia de España existentes en

Europa, como la más próxima representante suya en este continente de América para con sus fieles y amados vasallos me ha parecido conveniente y oportuno ese manifiesto, por el que declaro nula la abdicación o renuncia que mi señor padre el rey Don Carlos IV y demás individuos de mi real familia de España tienen hecha a favor del emperador o jefe de los franceses, a cuya declaración deben unirse todos los fieles y leales vasallos de mi augusto padre, en cuanto no se hallen libres e independientes los representantes de mi real familia, que tienen mejor derecho que yo de ejercerlo, pues no me considero mas que una depositaria y defensora de estos derechos, que quiero conservar ilesos é inmunes a la perversidad de los franceses, para restituirles al legal representante de la misma augusta familia, que exista o pueda existir en la época de la paz general: igualmente os ruego y encargo encarecimiento, que prosigais como hasta aquí en la recta administración de justicia con arreglo a las leyes, las que cuidareis y celareis se mantengan ilesas y en su vigor y observancia, cuidando muy particularmente de la tranquilidad pública y defensa de estos dominios, hasta que mi muy amado primo el infante don Pedro Carlos ú otra persona llegue entre vosotros, autorizada interinamente para arreglar los asuntos de gobierno de estos dominios, durante la desgracia situación de mis amados padres, hermanos y tío sin que nuevas providencias alteren en lo más mínimo lo dispuesto y previsto por mis augustos antecesores.

El plec era signat per les mans de Carlota Joaquina de Borbó i Ferran Josep de Portugal.

Aquell manifest de Rio de Janeiro no tingué cap ressonància. De moment, la Junta Central "exerce la autoridad suprema á nombre del augusto hermano de V.A.R., legítimo rey jurado en España y las Indias."

LES CORTS DE CADIS

Malgrat tot, cada dia que passava es parlava més i més de la necessitat d'una convocatòria de Corts. Després de nombroses discussions, s'establí que la convocatòria es faria per al dia primer de gener de 1810. El nombre de diputats seria proporcional al nombre d'habitants de cada província. Serien en total 208 diputats, 23 dels quals corresponien a Galícia, 17 a Catalunya, aïtres tants a València i així successivament. Les eleccions eren fetes per corregiments i al de

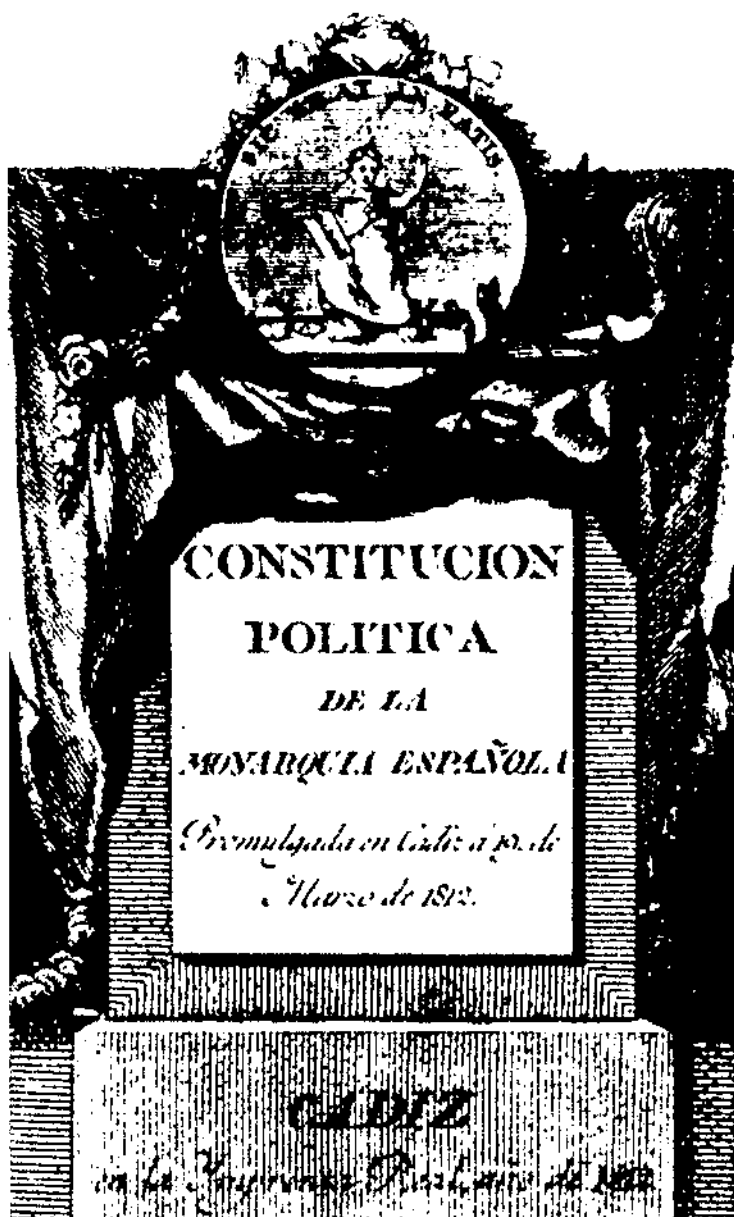
Tarragona fou electe Francesc Papiol de Padró, advocat, doctor en lleis, propietari i senyor de la Baronia de Jafre. Ja anteriorment havia estat un dels deu personatges benestants de Vilanova que foren detinguts i portats a Vilafranca com a ostatges, d'on no retornaren fins dies després d'haver pagat la vila un rescat de deu mil duros.

Una convocatòria anuncià que les Corts serien obertes al mes de setembre sense més dilacions. Papiol, després d'un necessari descans, el 19 d'agost anà a Tarragona —cap del seu corregiment—, féu estendre un document fent donació entre vius a favor de Benet Rubinat, doctor en dret, resident a la vila del Pla de Cabra, del corregiment de Tarragona, nebot seu i successor immediat, dels béns que posseïa en cas de morir sense successió, entre els quals figura l'usdefruit de tots i qualssevol béns immobles que en l'actualitat tenia en qualsevulla part del món. El dit hereu Benet Rubinat i Papiol era fill de Joan Rubinat, també del Pla i doctor en lleis, i de Josefa Papiol de Padró; era, per tant, nebot de Francesc Papiol. Benet Rubinat morí el 1826, i heretà son germà Marià Rubinat, el qual morí el 1844, i Rosa Rubinat, morta el 1847, fou la darrera que ostentà els cognoms de Rubinat i Papiol.

Obertes les Corts Generals a la ciutat de San Fernando, a l'illa de León, aviat es formaren grupets ben diferenciats, si bé la majoria dels diputats catalans es manifestaven molt conservadors. Els homes més representatius de la reacció són, entre altres: Creus, Utgès, Dou i Papiol (segons Soldevila). Francesc Papiol tenia correspondència amb Josep Llozer (ardiaca de Barcelona i també inquisidor) demanant-li els bons oficis del seu germà Valentí Llozer perquè un nebot, l'advocat Marià Rubinat, entrés de jutge de lletres, en qualitat d'interí, del partit de Vilanova.

Foren moltes les qüestions que sorgiren en els debats sobre la Constitució. Cal remarcar tres temes que donaren molta polèmica: llibertat de premsa, abolició de la inquisició i successió a la corona. El grup català es portà de manera més retrògrada que no pas progressista, almenys pel que fa als diputats catalans (13 votants).

Llibertat de premsa	<i>Sí</i>	1 vot	<i>No</i>	12 vots
Supressió de la inquisició	<i>Sí</i>	3 vots	<i>No</i>	10 vots

Portada de la Constitució Política de la Nació Espanyola, "promulgada en Cádiz a 19 de Marzo de 1812".

Com és natural, el nostre Francesc Papiol votà *no* en ambdós casos. La successió a la corona era més complicada que no pas el *si* o el *no*. El seu preàmbul deia: "Se verificará por el orden regular de primogenitura y representación entre los descendientes legítimos, varones y hembras, de la dinastía de Borbón reinante." Segons l'autor (comte de Toreno):

Esto en parte pendia del ánsia por colocar al frente de la Regencia y aproximar a los escalones del trono a la infanta Maria Carlota Joaquina, casada con don Juan, príncipe heredero de Portugal e hija mayor de los reyes don Carlos y doña Maria Luisa, en quien deberia recaer la corona a falta de sus hermanos ahora y cautivos y sin esperanza de volver a pisar el territorio español. Había también el aliciente de que se reuniese bajo una misma familia la península entera, blanco que siempre podran los ojos todos los buenos patricios.

Més endavant afegeix:

Sobre todos reunia poderoso número de participantes doña María Carlota [...] Queríanla los antireformadores como apoyo de sus pensamientos. Queríanla los antiguos palaciegos y participaban también del mismo deseo muchos liberales ansiosos de incorporar el reino de Portugal a España. Pero de los últimos los más eran opuestos a la medida pues aún que partidarios de la unión de la península no estimaban prudente e incierto aventurar el inmediato y más seguro de las libertades públicas, persuadidos de que el bando contrario adquiriria notable fuerza con la ayuda y prestigio de una persona real. Sostenia esta idea don Pedro de Sousa, ahora marqués de Palmela, ministro de reino de Portugal y de la corte de Brasil en España, hombre diestro y muy silícito en el asunto, si bien le oponia resistencia el ministro británico Sir Henry Wellesley.

Ja per l'any 1811 Toreno continuava:

Los manejos ocultos para colocar a dicha dama al frente del gobierno de España, tomaron mayor incremento y el diputado Laguna, de poco nombre e influjo, testa de ferro en este lance, hizo el 8 de diciembre de 1811 entre otras proposiciones la de que se eligiese nueva regencia compuesta de 5 personas de las que una fuese la persona real a quien tocara. Resultaba claro que ésta, aunque no se nombrase, era la infanta doña maria Carlota; pues destruía la de sálca y ausentes y cautivos sus hermanos, a ella pertenecia por su intermediación la corona presedir, en aquel caso la Regencia.

Aquella proposta, malgrat l'enrenou que provocà a les Corts, ni tan sols fou admesa a discussió.

Una sessió de les Corts.

Però la infanta no es rendia i lluità fins a la darrera hora per ser portada a un setial que mai no obtingué. Però, així sí, mai no renuncià a mantenir un bon contacte amb les persones que li feren costat. En una carta autògrafa de la infanta dirigida a Francesc Papiol de Padró:

La continuada e infatigable tarea que en las actuales cortes dedicas al bien de nuestra Cara Patria, y a la defensa de los derechos del Trono merecerà en todo tiempo mi más distinguida consideración.

Tus recomendables servicios, confirmados en el sufragio que diste en 21 de diciembre precedente para sancionar el artículo 4º del capítulo de sucesión me constituyen en la grata obligación de expresarte los sentimientos de mi afectuosa gratitud dándote por una acción tan fiel y generosa las más sinceras y cordiales gracias y deseando ocasiones en que pueda contribuir a tu bien y felicidad. Dios te guarde ms. as. Palacio de Rio de Janeiro y 29 de Marzo de 1812.

Tu infanta Carlota Joaquina de Borbón.

CANVI D'ESCENA

A causa de la morbositat de la dita "febre groga" es procedí al trasllat de les Corts de l'illa de San Fernando a Cadis, i es reobrí a l'església de Sant Felip Neri. El dia 19 de març de 1812 fou promulgada en aquell lloc la "Constitució Política de la Monarquia". Carlota Joaquina se n'assabentà quan arribà el primer vaixell a Rio, portador de la Proclamació. La infanta, que mai no deixava perdre la menor eventualitat, enviava una missiva a Cadis en termes molt diferents dels de la carta a Papiol:

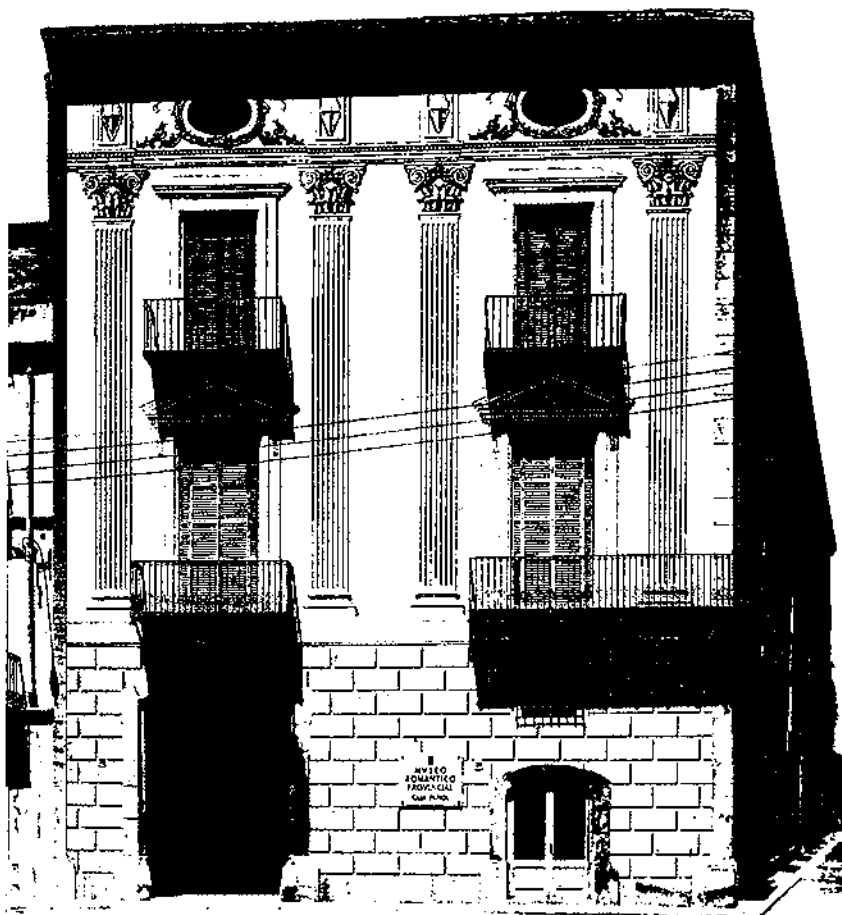
Llena de regocijo voy a congratularme con vosotros por la buena y sabia Constitución que el agosto congreso de las Cortes acaba de Jurar y publicar con tanto aplauso de todos y muy particularmente el nuestro.

Rio de Janeiro, a los 28 de Junio de 1812. Vuestra Infanta Carlota Joaquina de Borbón. Al Consejo supremo de Regencia de las Españas a nombre de Fernando VII.

Les Corts passaren d'extraordinàries a ordinàries. Deixaren Cadis per retornar a l'illa de León, on van romandre fins al dia 15 de gener de 1814, en què es traslladaren a Madrid. L'estada a la "villa y corte" fou de poca durada. Alliberat el rei Ferran VII per murrieria napoleònica, se li permeté l'entrada a Espanya, on ja era preparada la conxorxa absolutista, de manera que, sense cap oposició, el general Eguia, la nit del 10 de maig, va ocupar i dissoldre les Corts.

El vilanoví Francesc Papiol de Padró resistí les dues legislatures. Cansat d'una lluita per retornar a l'absolutisme, dissoltes les Corts i havent tornat el rei al seu palau, no tenia ja res a fer a Madrid. El millor que podia fer era tornar a casa, i així procedí. Però el Papiol d'aeshores ja no era el d'abans. La seva salut estava visiblement decaiguda i el desenllaç no trigà a manifestar-se. Morí el 2 d'agost de 1817. A l'obituari de la parròquia de Sant Antoni Abat, de Vilanova i la Geltrú, llegim:

En la present parròquia de Sant Antoni Abat de Vilanova y Geltrú, bisbat de Barna Rebutts tots los Sant Sagraments, morí de edat d'alguns xeixanta y set anys lo Sr. Dn Franco Papiol y de Padró Baró de Jafra, nat. de la pnt. parra, fill llym y nat. del Sr. Dn. Lluís Papiol y de la Sra. Da. maria Cándida de Padró, conjugues difunts y en lo día tres del dit

Façana neoclàssica esgrafiada de la Casa Papiol a Vilanova i la Geltrú.

mes y any fou col·locat son cadaver en un ninxo dins del fossar de la vila de la pst. parra. amb solemnitat de braç major habentseli cantat solemne absoluta en sa propia casa en la tarde de est mateix dia antes de portar al fossar indicat y en lo dia següent quatre dels corrents se li celebraran en la present Iglia. Parra! los oficis funerals de Enterro, Novena y Cap de Any, també ab solemnitat de bras Major. Fes testament que entregà clos al Dr. Grau Cassani, Nott. Publich de la pnt. Vila 30 de juny 1794. Ita est Narcisus Germa et Bayer Pbre et Vicarius.

Nota: Lo Sr. Don Franco Papiol y de Padró en la immediata antecedent Patida de Óbit nomenat, morí en estat de solter, era un senyor de una vida molt exemplar, rehunia moltes circumstancias que lo feian recomenable: en particular era molt amant dels pobres invertint a favor de ells annualment moltas limosnas: a la Miñonas que se volian retirar en Monastir per esser Monjas les ausiliaba en lo que podia a fi de que poguersin lograr son piados fi; fou especial Benefactor de los Monjos de la Trapa, Religió de pochos anys a esta part establerta en Españan, entant que meresqué que lo Sor Abat de aquells tan exemplars Monjos, sabuda la sua malaitia, deixa aquell retiro y vingue desde luego a visitarlo pero arriba després de pocas horas que lo dit don Francisco habia donat son Esperit en mans de son creador. Se queda lo indicat Sr. Abat per assistir als funerals de Dn. Francisco y ell celebra lo primer dels tres oficis que se li cantaren amb assistència de 34 sacerdots en lo dia 4 de Agost de 1817 en la present Iglia. Parroquial de Vilanova y Geltrú.

ELS AVATARS DE LA INFANTA CARLOTA JOAQUIMA

Retornat a França el seu germà Ferran VII i dissoltes les Corts, la infanta Carlota Joaquima hagué de pensar a refer l'estratègia "familiar" que fins aleshores havia emprat. De moment, comptava amb els seus dos fills, Pedro (n. 1798) i Miquel (n. 1802): el primer fou proclamat emperador del Brasil i el segon seria el successor del regent Joan (n. 1761). Hi havia ganes de tornar a Portugal, sobretot per casar les filles de Carlota amb homes de la mateixa branca. Hi havia pressa i ja el 4 de setembre de 1816 començaren els primers desembarcaments a Cadis. A tota pressa, el mateix dia i a bord del vaixell que les portà, Isabel de Bragança fou casada amb Ferran VII, i Maria Francisca es casà amb D. Miguel. Maria Isabel morí al cap de tres anys de maridatge, a conseqüència d'un avortament. Era el segon natalici frustrat, ja que, ja abans de la invasió francesa, se li morí, l'any 1806, la princesa

Biblioteca noucentista de la Casa Papiol.

Maria de Nàpols. La tercera temptativa es basà en l'acreditada fertilitat, i així escollí Amàlia de Saxònia. Nada el 1803, passà la frontera el 2 d'agost de 1819 i morí el 18 de maig de 1829, sense donar al marit el noi que tant ansiava. I a la quarta anà a la vençuda: fou Maria Cristina de Nàpols, filla de la infanta Maria Isabel. Era la quarta esposa de Ferran i fou la darrera, ja que el monarca estava envellit i malalt i no eren imaginables més aventures. El seu germà Carles i la infanta Francisca —filla de Carlota Joaquina— esperaven que no es trenqués la mala sort de la nova cunyada. El casament tingué lloc el dia 11 de desembre de 1829. El dia 9 de desembre de 1829, Ferran VII es casà amb Maria Cristina i veié en ella la núvia més bonica de totes les reines que havien compartit el tron.

Preveient el rei que, d'aquell matrimoni, també en podria resultar una altra descendent femenina, el dia 29 de març de 1830 publica una famosa "Pragmàtica sanció", que provenia del temps en què regnava Carles IV i que reconeixia a les senyores l'antic dret de successió a la corona. De fet, en poc temps va donar a llum dues

noies: Maria Isabel Lluïsa (10 d'octubre de 1830) i Maria Lluïsa Fernanda (30 de gener de 1832). Aquesta determinació provocà una protesta sorda entre els elements més reaccionaris, disposats a donar la corona a Carles Maria Isidre de Borbó, casat amb Maria Francesca de Bragança, filla del rei de Portugal Joan VI. Carles Maria fou cap d'una conspiració, de manera que, assabentat Ferran de les trifulgues del seu germà, la seva cunyada i molts acòlits, per un decret del 13 de març de 1833, el seu germà Miguel, pretendent del tron, fou portat a l'exili a Portugal. En tenir coneixement que el 20 de juny de 1833 havia estat jurada la menuda Maria Isabel Lluïsa com a princesa d'Astúries, va escriure una carta al rei Ferran manifestant que no reconeixia els drets de la seva filla Isabel a la corona d'Espanya.

El dia 29 de setembre de 1833 morí el rei Ferran a les 2 hores i 45 minuts de la tarda, al Palau Reial de Madrid, d'un atac d'apoplexia tan violent i fulminant que acabà amb la vida del monarca.

Amb la seva mort van esclatar la guerra civil dita dels Set Anys i altres seqüeles. Els partidaris de l'absolutisme van abraçar la causa que van dir "legitimista", i posaren per rei el germà del difunt monarca Ferran VII, amb el títol de Carles V, nom escaient pel motiu de "carlins".

Els liberals, de moment, s'agruparen entorn de la nena Isabel II i, per tant, de la reina vídua, Maria Cristina.

CARLOTA JOAQUIMA, REINA DE PORTUGAL

Havia de ser: l'any 1816 moria la reina Maria I, vídua des de l'any 1777 i declarada boja des del 1799. Donà pas al regent príncep Joan, que com a tal actuà fins que, per mort de la reina folia, es convertí en Joan VI, rei fidelíssim de Portugal i dels Algarves. De retruc, l'exinfanta passava a ser la reina Carlota Joaquina. El Brasil seria governat per D. Pedro. El rei Joan VI havia estat cridat per assistir la revolució democràtica de l'any 1820, com també ho fou, més tard, D. Pedro, però aquest, el 1822, es féu emperador d'un Brasil proclamat independent. Pel febrer de 1823, els absolutistes es revoltaren en diversos llocs. L'infant D. Miguel era el braç armat de la revolta, de la qual la reina Carlota Joaquina era la més potent instiga-

La caritat i inflexible tenor amb les necessitats
 caritatives al bé de moltes fams Salva, ja la des-
 forsa de les Dretes del Trono mereixerà en tota forma
 una mere distinguida consideració.

Fui recomanables servicials conferencies amb el referit
 que dets en 21 de Diciembre procedenti para educar
 el articulo 4º del Capít. de Lituania. Me constituyen en
 la grata obligacion de expresar la satisfaccion de
 mi afectuosa gratitud dandote por una accion tan
 fiel y generosa las mas sinceras y cordiales gracias, y
 desasida ocasion me gustaria contribuir con bien y
 felicidad. Dios te guarde en tu Palacio del
 Rio Janeiro y 29 de Marzo de 1812.

Tu Infanta,
 Carlota Joaquina de Borbon.

dora. Bé o malament, van fer-se les paus a la família reial, de manera que D. Miguel fou nomenat generalíssim. Poc durà aquella temporal eufòrica. D. Miguel fou desterrat per dos anys i la meva mare portada a un convent. La reina Carlota Joaquina morí l'any 1830.

El poeta Manuel de Cabanyes, en la seva oda intitulada *El cólera morbo asiático*, compongué un final, que, segons el canonge Sebastià Puig, és ràpid i de primer ordre:

¿A dónde, a dónde, oh Lusos? ¡Ah! estas armas,
 ¡No fueron estas armas
 Las que en sus altos hechos

A Gama acompañaron y Alburquerque,
 Y el lauro os conquistaron de la gloria!

¡Tened!... ¡Jamás del sueño en que yacíais
 Para tan negra lucha despertarais!

¡Tened!... Luchen los hijos
 de la Ambición y el Odio;
 La sacrilega lid ni un brazo ayude;
 Ellos solos al orbe escandalicen.

¡Crimen! ¡Infando crimen! Una el habla,
 Unas las aras son: corre la sangre
 de un padre por las venas
 De los dos contendores,
 Y una mujer en su materno gremio
 ¡Ay! con dolor a entrambos concibiera.

¡Nudos bellos de amor! Al golpe horrible
 Del hierro fratricida rotos caen:
 Se estremece Natura,
 ¡Ay! ¿y las ves? Ya aullando
 Sobre tus torres, oh Ulysea, vagan
 Las furias de Montiel y las de Tebas

[Per la transcripció:
 Albert Virella]